

Biblijne owoce Ducha Świętego (Ga 5,22-23) na drodze do dojrzałej wiary w katechezie

The Biblical Fruits of the Holy Spirit (Ga 5:22-23) on the Way to Mature Faith in Catechesis

TOMASZ KOPICZKO

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa
tkopiczko@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8000-6714

Streszczenie: Artykuł jest teologiczno-katechetyczną analizą owoców Ducha Świętego (Ga 5,22-23) na drodze do kształtowania dojrzałej wiary w procesie katechetycznym. Studium zostało podzielone na trzy punkty: owoce Ducha Świętego, dojrzała wiara i dojrzały człowiek. Analiza tekstów biblijnych oraz dokumentów katechetycznych pozwoliła na wyprowadzenie trzech wniosków. Po pierwsze: to Duch Święty jest dawcą łaski i źródłem dającym wzrost wierze. Po drugie: cnoty, które wymienia św. Paweł w Liście do Galatów jako owoc działającego w człowieku Ducha, należy uznać za cechy dojrzałej wiary. Po trzecie: zadaniem katechezy jest pomoc człowiekowi w odkrywaniu bogactwa darów Ducha Świętego oraz w ich urzeczywistnianiu.

Słowa kluczowe: owoce Ducha Świętego; dojrzała wiara; Duch Święty w katechezie; List do Galatów; katecheza.

Abstract: The article is a theological and catechetical analysis of the fruits of the Holy Spirit (Gal 5: 22-23) on the path to shaping mature faith via the catechetical process. The analytical process employed in the article was divided into three points: the fruit of the Holy Spirit, mature faith, and mature man. The analysis of biblical texts and catechetical documents allows us to draw three conclusions. First of all, it is the Holy Spirit who is the giver of grace and the source that gives rise to faith. Secondly, the virtues that are mentioned by Saint Paul in the Letter to the Galatians as the fruit of the Spirit acting in man should be considered the features of a mature faith. Third, the task of catechesis is to help the believer to discover the richness of the Holy Spirit's gifts and their implementation.

Keywords: fruit of the Holy Spirit; mature faith; Holy Spirit in catechesis; Letter to Galatians; catechesis.

Katecheza ze swej natury jest aktem eklezjalnym. Cała wspólnota Kościoła, ożywiana działaniem Ducha Świętego, jest posłana, aby być nauczycielem wiary (por. *DOK*, 78). Zatem celem katechezy jest dojrzałe wyznanie wiary w jednego Boga: Ojca, Syna i Ducha Świętego (por. *CT*, 5). Sobór Watykański II uczy, że każdy człowiek powinien wobec świata być świadkiem żywego Boga. Czym dusza jest w ciele, tym chrześcijanin powinien być dla świata (por. *LG*, 38; *CT*, 20). Sobór przypomina także, że wierni namaszczeni Duchem Świętym w „przedziwny sposób są powołani i przygotowani do tego, aby rodziły się w nich zawsze coraz obfitsze owoce Ducha” (*LG*, 34).

To poprzez owoce Ducha Świętego kształtuje się nowy charakter człowieka, dojrzała wiara i zdolność bycia świadkiem.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie biblijnych owoców Ducha Świętego na drodze chrześcijanina do postawy dojrzałej wiary. Opracowanie nie ma charakteru studium biblijnego, lecz zdecydowanie jest ukierunkowane na refleksję teologiczną w zakresie katechezy i wychowania w wierze. Cel ten zostanie osiągnięty w trzech krokach. Pierwszym jest przypomnienie biblijno-teologicznej koncepcji owoców Ducha, drugim – ukazanie w zarysie koncepcji dojrzałej wiary, trzecim zaś – wizja dojrzałego człowieka, dzielącego się swoją wiarą. Aby zrealizować zamierzony cel zostaną poddane analizie źródła, którymi są: Pismo Święte oraz współczesne dokumenty Kościoła z zakresu katechezy i teologii. W opracowaniu będzie stosowana metoda analizy źródeł, a następnie w sposób syntetyczny zostaną wyciągnięte wnioski.

1. Owoce Ducha Świętego

W Liście do Galatów (5,22-23) św. Paweł wymienia dziewięć cnót, stanowiących owoc Ducha Świętego (*ho karpos tou pneumatatos*): miłość (*agape*), radość (*chara*), pokój (*eirene*), cierpliwość (*makrothymia*), uprzejmość (*chrestotes*), dobroć (*agathosyne*), wierność (*pistis*), łagodność (*prautes*) oraz opanowanie (*egkrateia*). Uczynki i postawy opisane w wersetych 22-23 nie są jedynie wyliczeniem cnót, ale przede wszystkim wskazaniem owoców, które powinny towarzyszyć życiu każdego chrześcijanina.

Katalog cnót wymienionych przez św. Pawła należy do form literackich znanych we wspólnotach przedpawłowych oraz w świecie hellenistycznym¹. Cnoty można podzielić na trzy triady. Każda z nich zawiera kolejno po trzy cnoty. Jako pierwsza wymieniana jest miłość², jako ostatnia – opanowanie. Można z tego wnioskować, że fundamentalne znaczenie posiada *agape*. Jest ona największą wartością, a inne cnoty powinny ją odzwierciedlać³.

Paweł Apostoł w Liście do Galatów pisze o „owocu Ducha”. To określenie wszystkich cnót za pomocą liczby pojedynczej wskazuje, że właściwie wszystkie one stanowią jeden owoc, którego źródłem jest Duch Święty. Ponadto słowo „Duch” w sformu-

¹ Por. Paciorek, *Paweł Apostoł – Pisma*, II, 99.

² Podobna myśl pojawia się w innym liście świętego Pawła. Pisząc pierwszy list do Koryntian w 13 rozdziale również na miejscu naczelnym autor wskazał miłość. Paweł wygłasza tam pochwałę miłości, która przewyższa wszystkie inne nadzwyczajne dary udzielone przez Ducha Świętego. Można nawet stwierdzić, że owa pochwała miłości jest w rzeczywistości hymnem na cześć Ducha Świętego, który kształtuje swoim darem postępowanie człowieka. Por. 1 Kor 12,32-13,13; Gawęł, *Jak żyć owocami Ducha Świętego*, 37-38.

³ Por. Tamez, „List do Galatów”, 1520.

lowaniu „owoc Ducha” jest pisane wielką literą. Zastosowanie małej litery mogłoby wskazywać, że chodzi o „ducha” w kontekście ludzkim, natomiast zastosowanie wielkiej – wskazuje na odniesienie do Ducha Świętego. Zatem owoc Ducha jest dziełem Boga lub uczynkami człowieka wspieranego przez działanie Ducha Świętego⁴.

Chociaż Ga 5 wylicza dziewięć cnót (łask), które stanowią „owoc Ducha”, to jednak nie należy traktować tej listy jako zamkniętej i wyczerpującej. Należy także podkreślić, że wymienione cechy nie są skutkiem przestrzegania prawa ani zasługą człowieka, lecz mocy Ducha Świętego⁵.

W Ga 5,16-26 widoczne jest swoiste napięcie pomiędzy tym, co cielesne, a tym, co duchowe. Paweł Apostoł wzywa do nowej jakości życia moralnego. Chrześcijaństwo tak się mają poddać kierowaniu Ducha, jak wcześniej byli podlegli Prawu. Tylko Duch może dać siłę przeciw pożądliwościom ciała, które jest pozbawione łaski. Nowa jakość moralna nie odbiera człowiekowi wolności, nie likwidują także złej woli i złych skłonności, ale dają mu moc Ducha. W takim kontekście należy rozumieć, że Duch jest czynnikiem życia nadprzyrodzonego i gwarantem strefy łaski. Poddanie się działaniu Ducha uwalnia człowieka z niewoli Prawa. W konsekwencji tego działania rodzi się owoc Ducha, a „więc trwały wynik zamierzonego przez Ducha rozwoju człowieka”⁶. Wyliczone cnoty, które stanowią ów owoc Ducha, są czynnikiem gwarantującym rozwój porządku moralnego w Kościele i mają zbawienne działanie dla wspólnoty⁷.

Yves Congar, odwołując się do św. Tomasza z Akwinu, pisze o owocach Ducha Świętego i określa je jako „ostateczny i wyborny skutek działania Ducha Świętego w nas”⁸. Pozwala to na sformułowanie wniosku, że aby narodziły się w człowieku konkretne owoce Ducha Świętego, najpierw potrzebna jest postawa otwarcia i przyjęcia Jego darów⁹. Patrząc w takim kontekście na całą posługę nauczania w Kościele, należy odnieść się do chrystofanii po Zmartwychwstaniu Jezusa. Wtedy to Chrystus posyła apostołów, aby czynili uczniów ze wszystkich narodów, nauczając je, powierza im Jezus władzę wyjaśniania tego, co widzieli i co słyszeli. Dla wypełniania tej misji daje im też Ducha Świętego (Łk 24,44-51; por. CT, 1). Sam Chrystus posiada dary Ducha w pełni (por. KKK, 1831) i nimi się dzieli z Kościołem od dnia zesłania Ducha Świętego na zgromadzonych w Wieczerniku.

Także Sobór Watykański II, mówiąc o powszechnym powołaniu do świętości, wskazuje, że źródłem owej świętości jest działanie Ducha Świętego. Owoce zaś Ducha, o których mowa w Liście do Galatów, mają prowadzić do świętości całą wspólnotę Kościoła (por. LG, 40). Aby człowiek mógł rozwijać w sobie wiarę, „trze-

4 Por. Dalbesio, *Duch Święty*, 190-191.

5 Por. Dalbesio, *Duch Święty*, 190-191.

6 Jelonek, *Święty Paweł i jego listy*, 29.

7 Por. Dalbesio, *Duch Święty*, 190-191.

8 Congar, *Wierzę w Ducha Świętego*, 170-171.

9 Por. Bartnicki, „Dary Ducha Świętego”, 171-184.

ba mieć łaskę Bożą uprzedzającą i wspomagającą oraz pomoce wewnętrzne Ducha Świętego, który by poruszał serca i do Boga zwracał, otwierał oczy rozumu i udzielał wszystkim słodyczy w uznawaniu i dawaniu wiary prawdzie” (DV, 5).

Tam, gdzie działa Duch Święty, tam jest budowane królestwo Boże (por. Rz 14,17). Jak przypomina Jan Paweł II: „Duch Święty jest rzeczywiście nadrzędnym podmiotem całej misji kościelnej” (RM, 21). To Duch Święty poprzez swoje dary jest pierwszorzędnym katechetą i „mistrzem wewnętrznym” tych, którzy rosną w Panu (por. CT, 72). On jest też „głównym sprawcą całego dzieła katechizacji i nauczycielem tych, którzy je wykonują” (CT, 72; por. DOK, 288).

Można zatem stwierdzić, że człowiek, dzięki dobrej „współpracy” z Duchem Świętym, wykorzystując Jego dary, może wydać Jego owoce. *Katechizm Kościoła Katolickiego* poucza, że „owocami Ducha są doskonałości, które kształtuje w nas Duch Święty jako pierwociny wiecznej chwały” (KKK, 1832). A zatem to dzięki darom Ducha Świętego (mądrość, rozum, rada, męstwo, umiejętność, pobożność i bojaźń Boża) człowiek swoim życiem może „wypełnić to, co zwyczajne, w sposób nadzwyczajny”¹⁰ i wydać owoc Ducha. Analizując Ga 5, można stwierdzić, że działanie to jest widoczne i przejawia się przede wszystkim w uzdolnieniu do wyznawania wiary w Jezusa Chrystusa oraz posłudze na rzecz budowania wspólnoty. Duch Święty staje się w ten sposób „dynamiczną siłą życia” wierzących, wspomaga ich w tym, aby nie kierowali się rządzą ciałą, lecz wydali owoce Ducha¹¹. Myśl ta jest wyrażona także przez papieża Franciszka w adhortacji *Evangelii gaudium*: „Spojrzenie wiary na rzeczywistość nie może zapomnieć o uznaniu tego, co sieje Duch Święty” (EG, 68). Działa On w konkretnych okolicznościach, daje dynamizm, udzielając swoich darów i prowadzi do budowania wspólnoty Kościoła (por. EG, 128-130).

2. Dojrzała wiara

Jan Paweł II, podczas audiencji poświęconej katechezie, nauczał, że: „katecheza rodzi się z wiary i służy wierze. Dlatego właśnie winna ona towarzyszyć całemu życiu każdego chrześcijanina, stosownie do różnych etapów jego życiowej drogi, do różnych zadań i obowiązków, do wielorakich sytuacji, jakie się na tę drogę składają”¹². Papież stwierdził, że „problem katechezy właściwie to problem wiary”¹³. Wiara jest darem w życiu człowieka. Jej rozwój jest zadaniem całego życia. Przylgnięcie do Chrystusa, zapoczątkowane poprzez nawrócenie, ma trwać i pogłębiać się przez całe życie (por.

¹⁰ Por. Gawel, *Jak żyć owocami Ducha Świętego*, 29.

¹¹ Por. Jan Chryzostom, *Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów*, 112-125.

¹² Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, 19.

¹³ Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, 23.

DOK, 56; CT, 2; RM 46). Cały ten proces można porównać do „nowo narodzonego dziecka, które powoli będzie wzrastało i przemieni się w osobę dorosłą, dążącą do stanu człowieka doskonałego, do dojrzałości według pełni Chrystusa” (DOK, 56). Zadaniem katechezy jest troska o stałe wzrastanie człowieka w wierze, jego rozwój oraz dojrzałość¹⁴.

Poszukiwanie autentycznej tożsamości katechezy to właściwie poszukiwanie sposobu doprowadzenia do dojrzałej wiary¹⁵. Sobór Watykański II stwierdza, że w dojrzałej postawie wiary człowiek decyduje się na posłuszeństwo i okazanie pełnej ufności rozumowi i woli wobec Boga i tego, co objawia (DV, 5). *Dyrektorium ogólne o katechizacji* w takim właśnie kontekście zwraca uwagę na złożoność fenomenu wiary i stwierdza, że: „wiara chrześcijańska, przez którą osoba mówi „tak” Jezusowi Chrystusowi, może być rozważana w dwóch aspektach: jako przyłgnięcie do Boga, który się objawia, udzielone pod wpływem łaski. W tym przypadku wiara polega na powierzeniu się słowu Bożemu i oddaniu się mu (*fides qua*); jako treść Objawienia i orędzia ewangelicznego. W tym znaczeniu wiara wyraża się przez coraz lepsze poznanie głębokiego sensu tego słowa (*fides quae*)” (DOK, 92). Te dwie płaszczyzny już z samej istoty nie mogą zostać rozdzielone. W prowadzeniu do wiary dojrzałej i rozwijającej się wymagany jest spójny rozwój. Dlatego też od strony katechetycznej można mówić o kolejno następujących po sobie i przenikających się płaszczyznach duchowych, które prowadzą do dojrzałej wiary. Są to kolejno¹⁶: wiara rodząca się w rzeczywistości łaski i daru Boga (por. PF, 10; DOK, 55)¹⁷, wiara jako odpowiedź na wezwanie Boga i przygnięcie do niego (por. DOK, 53-55; FR, 9), wiara jako zaufanie (por. KKK, 150; DOK, 54; FR, 13; 21), wiara jako zgoda rozumowi i woli na przyjęcie tajemnic wiary (treść objawienia i orędzia ewangelicznego) (por. PF, 10; KKK, 158; 84), wiara wyrażona poprzez świadectwo (świadczenie) (por. PF, 10).

Cały ten proces ma prowadzić do głębokiej i dojrzałej wiary, a więc do autentycznego przyłgnięcia do Jezusa. Owo dojrzewanie i poszukiwanie są kierowane poruszeniem Ducha Świętego. Jest to swoista „droga do doskonałości” (por. DOK, 56)¹⁸. Działanie Ducha Świętego sprawia, że wiara staje się pogłębiona i bardziej intensywna. W praktyce składa się na to poddanie działaniu Ducha Świętego w życiu sakramentalnym, w słuchaniu i wypełnianiu słowa Bożego (por. DOK, 70; 94). Owo działanie Ducha Świętego na drodze do dojrzałej wiary jest aktem eklezjalnym, bowiem „prawdziwym podmiotem katechezy jest Kościół, który kontynuując posłanie Jezusa Nauczyciela i ożywiany przez Ducha Świętego, został posłany, by być nauczycielem wiary” (DOK, 78).

¹⁴ Por. Alberich, „Cele katechezy”, 129.

¹⁵ Por. Szpet, „Wiara jako pierwszorzędny cel katechezy”, 101-117.

¹⁶ Por. Hill, *Key Dimensions*, 24-31.

¹⁷ Por. Dziuba, *Dynamika wiary*, 27-38.

¹⁸ Por. Szpet, „Wiara jako pierwszorzędny cel katechezy”, 112.

Zatem cała przestrzeń dojrzewania wiary w procesie katechezy może być rozpatrywana w świetle daru i prowadzenia przez Ducha Świętego. Jak stwierdza *Dyrektorium*: „różne wymiary wiary są przedmiotem wychowania tak w ich aspekcie daru, jak w ich aspekcie zadania. Poznanie wiary, życie liturgiczne, pójście za Chrystusem są darem Ducha, który jest przyjmowany na modlitwie i równocześnie poprzez studium, zaangażowanie duchowe i moralne, jak również świadectwo” (*DOK*, 87). A zatem katecheza, przekazując całe misterium wiary, czyni to mocą Ducha Świętego. W całym procesie katechezy owoce wiary mogą wydać ci, którzy wierzą i pozwalają prowadzić się Duchowi Świętemu (por. *DOK*, 105).

Jedno z określeń katechezy zawarte w *Dyrektorium* stwierdza, że „katecheza jest szczególną formą posługi słowa, która doprowadza do dojrzałości nawrócenie początkowe, aż do uczynienia z niego żywego, bezpośredniego i czynnego wyznania wiary” (*DOK*, 82)¹⁹. Należy jednak pamiętać, że Duch Święty, inspirując całą posługę katechetyczną²⁰, posługuje się „osobami, które otrzymują misję głoszenia ewangelicznego i których ludzkie kompetencje i doświadczenie obejmuje pedagogia wiary” (*DOK*, 138). To dzięki darowi Ducha Świętego człowiek może wzrastać w wierze jako uczeń Chrystusa (por. *DOK*, 142). Zatem cały wysiłek katechetyczny to „proces, droga lub wędrówka w pójściu za Chrystusem Ewangelii w Duchu Świętym do Ojca, podjęte w celu osiągnięcia dojrzałości wiary według miary daru Chrystusowego (Ef 4,7) oraz możliwości i potrzeb każdego” (*DOK*, 143).

Dojrzała wiara człowieka to dojrzała więź osobowa z Chrystusem. Miarą dojrzałości jest osobowe zaangażowanie chrześcijanina w tworzenie tej więzi poprzez świadomość wiary, moralność, dynamizm liturgiczny, życie sakramentalne i modlitewne oraz świadome przeżywanie wspólnoty Kościoła²¹. Progres wiary następuje wraz z rozwojem tych płaszczyzn. Jego bazę stanowi natura ludzka i łaska Boża²². Używając kryteriów pedagogicznych można powiedzieć, że o dojrzałości świadczą: wiedza religijna, uczucia religijne oraz autentycznie przeżywane relacje między Bogiem i człowiekiem²³. Oznacza to, że wiara dojrzała jest zarówno łaską, darem Bożym, cnotą, czymś nadprzyrodzonym, jak i aktem autentycznie ludzkim (por. *KKK*, 150-154). Ta łaska może być rozumiana jako obecność i działanie Ducha Świętego. W powyższym kontekście należy zatem uznać, że aby móc mówić o dojrzałości wiary, potrzeba konkretnych owoców. Katalog cnót, które podaje św. Paweł w Liście do Galatów, stanowi istotne ogniwo na drodze do dojrzałej wiary. Miłość, radość,

¹⁹ Por. Tomasiak, „Katechetyka fundamentalna”, 238.

²⁰ Por. Goliszek, „The Holy Spirit”, 57-73.

²¹ Przeżywanie wiary ma wymiar wspólnotowy. Wiara jest odkrywana i umacniana we relacji z innymi. Jan Paweł II nauczał, że: „Wiara nie może być przeżywana tylko we wnętrzu ludzkiego ducha. Ona musi znajdować swój wyraz zewnętrzny w życiu społecznym”. Jan Paweł II „Homilia w czasie Mszy Świętej w Legnicy”.

²² Por. Chałas, „Wychowanie do pogłębiania wiary”, 67-90.

²³ Por. Jaworski, „Człowiek religijny”, 73-77.

pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność oraz opanowanie stanowią w życiu człowieka ów biblijny owoc działania Ducha. Cnoty te mają pojawić się jako efekt współpracy i otwartości natury człowieka na łaskę Ducha²⁴.

Franciszek Blachnicki w swojej katechezie na temat roli Ducha Świętego stawia pytanie: co znaczy zostać napełnionym Duchem Świętym? W odpowiedzi stwierdza, że:

kiedy otrzymuję Ducha Świętego, jestem Nim napełniony, to mogę powiedzieć o sobie to, co powiedział św. Paweł: Żyję już nie ja, ale żyje we mnie Chrystus. Co to znaczy, że Chrystus żyje we mnie, a ja żyję w Chrystusie? Życie polega na tym, żeby myśleć i żeby działać. Jeżeli we mnie mieszka Chrystus, a ja mieszkam w Chrystusie, to znaczy, że ja zaczynam myśleć tak, jak myśli Chrystus, zaczynam tak postępować, tak działać, jak działa Chrystus²⁵.

Zatem Blachnicki stawia przed katechezą, która ma rozbudzać i pogłębiać wiarę, a więc owo przyłgnięcie do Chrystusa, jasne zadanie. Katecheza, troszcząc się o dojrzałość wiary, ma troszczyć się o to, aby dary Ducha Świętego, które są bogactwem Kościoła, były należycie przyjęte i wykorzystane, a w konsekwencji, aby doprowadzając do wiary dojrzałej, wydały owoc²⁶.

3. Człowiek dojrzały

Cała wspólnota Kościoła w dniu Pięćdziesiątnicy w Wieczerniku otrzymała w darze Ducha Świętego, a tym samym dynamiczną zdolność nauczania, ewangelizowania i katechizowania (por. DV, 1-8). To Duch Święty jest głównym sprawcą tego posługiwania. Moment, kiedy apostołowie wychodzą z Wieczernika jest odpowiedzialnym krokiem w kierunku ich dojrzałej wiary. Można z tego wyciągnąć wniosek, że dary, które otrzymali w chwili zstąpienia na nich Ducha Świętego, zaczynają zmieniać ich życie. Posługa głoszenia, którą podejmują, wydaje w ich życiu owoc. Oni sami, a poprzez ich posługę także wspólnota rodzącego się Kościoła, napełniają się miłością, radością, pokojem, cierpliwością, uprzejmością, dobrocią, wiernością, łagodnością oraz opanowaniem, stają się ludźmi dojrzałymi w wierze. W konsekwencji poprzez ich posługiwanie urzeczywistniają się owoce Ducha Świętego. Taki model działania gwarantuje wspólnocie Kościoła dynamiczny rozwój. W następnych akapitach opracowania zostaną zaprezentowane poszczególne owce Ducha oraz ich teologiczne znaczenia dla dojrzałości wiary.

²⁴ Por. Walulik, „Wiara i religia”, 91-105.

²⁵ Blachnicki, „Katecheza”.

²⁶ Por. Blachnicki, „Katecheza”.

Pierwszym i podstawowym owocem Ducha jest miłość. Autor 1 J stwierdza: „Bóg jest miłością: kto trwa w miłości, trwa w Bogu, a Bóg trwa w nim” (1 J 4,16). Bóg daje człowiekowi ten dar poprzez Ducha Świętego. Wzorem tej doskonałej miłości jest Chrystus. Odpowiedź człowieka na zaproszenie Boga jest pójściem w kierunku owoców miłości. Miłość jest też fundamentalna cnotą i podstawą wszelkiego ludzkiego działania, zarówno w wymiarze wertrykalnym, jak i horyzontalnym. Doskonała miłość ma być bezwarunkowym naśladowaniem Jezusa, który daje nowe przykazanie – przykazanie miłości²⁷.

Drugą cnotą przypisaną owocom Ducha jest radość. Nie jest to wyłącznie fakt emocjonalny, ale wyraża pełnię otrzymanego Ducha²⁸. Radością jest nazywane „stałe, dobre samopoczucie (zadowolenie) w świadomości przeżywanej relacji do Boga”²⁹. To także oznaka wolności od grzechu i zniewoleń. Radość ma być ochroną przed rozpaczą oraz sposobem wyrażania wdzięczności Bogu. Posiada swoje źródło w Duchu, w Bogu i wierze (Rz 14,17; 1 Tes 1,6; Rz 15,13; Flp 1,25)³⁰.

Jako trzeci owoc Ducha jest wymieniany pokój. To wszechogarniające poczucie zadowolenia, wynikające z zakorzenienia w Bogu, któremu towarzyszy poczucie własnej nicości. Jest to stan, który przeżywa się ponad chwilami słabości i radości w życiu codziennym. To najgłębsze poczucie tego, że wszystko jest dobre. Można powiedzieć, że jest to właściwie zjednoczenie z Chrystusem w słowach modlitwy: „Ojczy w Twoje ręce powierzam ducha mego”³¹. Osiągnięcie przez człowieka takiego stanu w życiu oznacza postępowanie drogą zbawienia³².

Kolejny owoc Ducha, wymieniany przez św. Pawła, to cierpliwość. Słowo *makrothymia* w tłumaczeniu na język polski może posiadać także znaczenia: „wielkoduszność” lub „wyrozumiałość”³³. Człowiek, który posiadał taką cnotę na drodze dojrzewania wiary, potrafi znosić ograniczenia i je akceptować pomimo trudności. To także stan, który pozwala człowiekowi, dzięki łasce Ducha, pokonać nienawiść, wrogość oraz wybuch gniewu. Wzorem takiej postawy jest wielkoduszność samego Boga. Owa cierpliwość powinna być doskonalona w człowieku do osiągnięcia cnoty (Rz 2,4; 9,22; 1 P 3,20; 2 Kor 6,6; Ef 4,2; Kol 1,11; 3,12)³⁴. Takie cechy dojrzałej wiary prowadzą do kolejnego owocu Ducha, którym jest uprzejmość. W języku polskim odpowiednikiem *chrestotes* może być także dobroć, łaskawość, szlachetność³⁵. Każde z tych słów wyraża cechy człowieka dojrzałego, który wzoruje się na miłosiernej po-

27 Por. Moo, *Galatians*, 364.

28 Por. Dalbesio, *Duch Święty*, 194.

29 Keating, *Fruits and Gifts*, 18.

30 Por. Kern, „Owoce Ducha Świętego”, 40.

31 Por. Keating, *Fruits and Gifts*, 19.

32 Por. Dalbesio, *Duch Święty*, 194.

33 Por. Popowski, „Cierpliwość”, 375.

34 Por. Moo, *Galatians*, 365; Keating, *Fruits and Gifts*, 19.

35 Por. Popowski, „Uprzejmość”, 657.

stawie Boga wobec człowieka. To swoista ofiara posługiwania bliźnim, którzy potrzebują pomocy. Tak ukształtowany w dojrzałej wierze człowiek dąży do rezygnacji z własnych potrzeb na rzecz naśladowania Boga³⁶.

Kolejna cnota określana mianem owocu Ducha to dobroć. W Nowym Testamencie to słowo występuje jedynie cztery razy, każdorazowo w pismach św. Pawła (por. Rz 15,14; Ga 5,22; Ef 5,9; 2 Tes 1,11). Człowiek, który osiągnął dojrzałość, charakteryzuje się dobrocią, czyli odzwierciedla dobroć Boga. Taki człowiek nie tylko spełnia dobre uczynki, czego się od niego wymaga, ale jest radosny i czyni więcej niż wymagana sprawiedliwość. Poprzez dobroć jednoczy się on ze swoim Stwórcą. W sercu człowieka dojrzałego w wierze rodzi się wdzięczność Bogu za dobro obecne w jego życiu. Konsekwencją tej wdzięczności jest budowanie bezinteresownej relacji z innymi ludźmi³⁷.

Następną cnotą jest wierność – *pistis*. Słowo to może być tłumaczone na język polski jako „wiara”, „ufność”, „rzetelność”, „uczciwość”, „niezawodność”, a nawet „uroczyste przyrzeczenie”, „uwierzytelnienie”, „dowód”, „gwarancja”, „rękojmia”, „przekonanie”, „przeświadczenie”, „dobra wiara”³⁸. W perspektywie dojrzałej wiary ta cnota może być ujęta jako kategoria moralna, która gwarantuje niezachwianą wierność Bogu i Jego obietnicom. Pewność takiej postawy nie jest oparta na ludzkich siłach, a raczej na tym, co człowiek otrzymuje od Boga. Gdy człowiek prezentuje w pełni dojrzałą postawę wierności, żadne przeciwności nie są w stanie zachwiać jego zaufaniem do Boga. Konkretną postawą wierności jest manifestacja wiary w Jezusa Chrystusa³⁹.

Równie istotną cnotą, wymienianą przez św. Pawła, jest łagodność. Wyrażona w łagodności dojrzałość wiary łączy w sobie siłę i pokorę. Łagodność nie oznacza bycia słabym. W Nowym Testamencie Jezus sam siebie nazywa cichym (łagodnym) (Mt 11,29). Także jedno z ośmiu błogosławieństw dotyczy tej cechy. Łagodność to postawa, która wypływa bezpośrednio z miłości i pozwala upominać grzesznych bez arogancji i wywyższania się. To ważna cecha w kształtowaniu dojrzałej wiary, która pozwala w rozsądny, łagodny sposób korygować i prowadzić do nawrócenia (Ga 6,1; Kol 3,12; 2 Tm 2,25; Jk 3,13)⁴⁰.

Ostatnia cnota to opanowanie. Znana była już w świecie hellenistycznym (od Sokratesa) i rozumiana jako sztuka swobodnej kontroli wszystkich sfer życia. W dojrzałej wierze opanowanie oznacza kontrolowanie swoich emocji. Nie chodzi o ich całkowite uśpienie, a jedynie o ich właściwe ukierunkowanie. Opanowanie to kształtowanie w sobie świadomości, że Bóg troszczy się o nasze życie, to całkowicie wolne powierzenie się miłości Boga. Nie jest ono jedynie dążeniem do samodoskonalenia

³⁶ Por. Keating, *Fruits and Gifts*, 20.

³⁷ Por. DeSilva, *Galatians*, 126; Keating, *Fruits and Gifts*, 21.

³⁸ Por. Popowski, „Wierność”, 495-496.

³⁹ Por. Kern, „Owoce Ducha Świętego”, 43; Keating, *Fruits and Gifts*, 22.

⁴⁰ Por. Kern, „Owoce Ducha Świętego”, 44; Keating, *Fruits and Gifts*, 21-22.

się, ale raczej ustawicznym rozwojem umiejętności bycia obdarowanym przez Boga. W całym katalogu cnót składających się na owoc Ducha opanowanie występuje na końcu. Nie jest to jedynie wypełnieniem zasad hellenistycznej myśli filozoficznej, ale oznacza, że aby osiąść tę cnotę, należy odznaczyć się dużą dojrzałością. Święty Paweł opanowanie przeciwstawia wszystkim pożądliwościom ciała⁴¹.

Osiągnięcie w życiu stanu, kiedy można mówić o wydaniu pełni owoców Ducha, można nazwać mistycyzmem. W takich, właściwie mistycznych okolicznościach rodzi się wiara dojrzała, która nie jest wrażliwa na zachowania społeczne danego czasu. Wiara jest wtedy dojrzała i autentycznie pochodzi z daru Ducha i przybliża do Boga⁴². Wiara taka prowadzi do narodzenia „nowego człowieka”. Należy jednak pamiętać, że osiągnięcie tego stanu nie jest możliwe jedynie poprzez „okazjonalne flesze religijności”, ale wymaga ustawicznej i ciągłej troski o własną wiarę oraz współpracę z darami Ducha Świętego⁴³.

W mowie pożegnalnej w Ewangelii według św. Jana znajduje się perykopa o winnym krzewie (J 15,1-11). Fragment ten wydaje się kluczowy dla właściwego zrozumienia nauczania o owocach Ducha Świętego w kontekście dojrzałej wiary. Jest to nauczanie Jezusa o przynoszeniu owoców. Jezus sam siebie nazywa krzewem winnym. Ludzie są latoroślami. Kryterium oceny człowieka jest warunek owocności. Tych, którzy przynoszą owoc w Chrystusie, Bóg Ociec oczyszcza, aby przynosili owoc jeszcze lepszy. Warunkiem przynoszenia owoców jest trwanie w winnym krzewie. Latorośl sama z siebie nie przynosi owocu. Aby przynosić owoce, należy być zjednoczonym z Chrystusem. To zjednoczenie dopełniane jest tym, co człowiek otrzymuje od Ducha Świętego. Jego łaska ożywia i prowadzi do dojrzałej wiary oraz uzdalnia do przynoszenia obfitych owoców. *Katechizm* poucza, że „poznanie wiary jest możliwe tylko w Duchu Świętym. Aby pozostawać w jedności z Chrystusem, trzeba najpierw zostać poruszonym przez Ducha Świętego. To On wychodzi naprzeciw nas i wzbudza w nas wiarę” (KKK, 683). W ten sposób człowiek przez całe swoje życie dąży do dojrzałości wiary (por. *DOK*, 51).

Dojrzewanie w wierze to złożony proces, polegający na ciągłym rozwoju i pokonywaniu samego siebie. Bazując na Liście do Galatów, można zauważyć, że nowa tożsamość tych, którzy są zakorzenieni w Chrystusie, wymaga od nich świadczania czynami o tym, że są dziećmi Boga. Święty Paweł, wymieniając katalog cnót (owoców), ukazuje wcześniej swoiste napięcie pomiędzy „duchem” a „ciałem”, wymienia katalog grzechów, które rodzą się z ciała: nierząd, nieczystość, wyuzdanie, uprawianie bałwochwalstwa, czary, nienawiść, spór, zawiść, wzburzenie, niewłaściwa pogoń

41 Por. Keating, *Fruits and Gifts*, 22-23; DeSilva, *Galatians*, 126-127.

42 Por. Hahn, „Grace”, 329-332.

43 Por. Crosby, *Fruit of the Spirit*, 92-112.

za zaszczytami, niezgoda, rozłąmy, zazdrość, pijaństwo, hulanki i tym podobne (por. Ga 5,19-21)⁴⁴.

W celu właściwego określenia, na czym polega życie dojrzałego człowieka i jak rozpoznać ową dojrzałość, należy sięgnąć do wersetów Ga 5,24-26, występujących bezpośrednio po wyliczeniu cnót, które stanowią owoc Ducha Świętego. Paweł Apostoł pisze w nich: „A ci, którzy należą do Chrystusa Jezusa, ukrzyżowali ciało swoje z jego namiętnościami i pożądaniami. Mając życie od Ducha, do Ducha się też stosujmy. Nie szukajmy próżnej chwały, jedni drugich drażniąc i wzajemnie sobie zazdroszcząc”.

Człowiek ochrzczony wchodzi na drogę wiary i należy do Chrystusa, a dzięki łasce Ducha ma swoim działaniem ukrzyżować zło i grzech. Chodzi dosłownie o krzyżowanie namiętności ciała. Owo życie przyjęte od Ducha nie jest jedynie okazjonalnym stanem. To permanentne nastawienie na Chrystusa. Jedynym zagrożeniem może być poszukiwanie próżnej chwały lub zazdrość. Z kontekście wcześniejszych wersetów (Ga 5,13-15) wynika zaś, że należy sobie raczej pomagać i służyć nawzajem, w przeciwnym razie może zostać zagrożona miłość, która jest źródłem wzrastania. Zamieszkanie Ducha Świętego w człowieku przynosi konsekrację całej jego osoby. Jest to konsekracja uświęcająca człowieka. Dojrzewanie dzięki łasce Ducha prowadzi zaś do nowego stworzenia (Ef 4,24; 2 Kor 5,17)⁴⁵. Rodzi się zatem w człowieku dojrzałość, a jej konkretnym przejawem jest nowa moralność, której swoistym imperatywem jest Duch Święty. W wersecie 25 („Mając życie od Ducha, do Ducha się też stosujmy”) występuje zwrot „stosować się”. Słowo to wywodzi się z terminologii wojskowej i oznacza „równo maszerować”. Zatem ostateczne kierowanie życiem człowieka należy do Ducha Świętego. Z Niego biorą się natchnienia, dary i wreszcie owoce. Duch uczy pokonywania słabości i kierowania się miłością⁴⁶.

4. Podsumowanie

Owoce Ducha Świętego, choć trudne do wypracowania dla ludzi wierzących, nie są zarezerwowane jedynie dla wybranych. Troska o rozwój wiary to zadanie, które ma towarzyszyć każdemu chrześcijaninowi od momentu chrztu. Katechetyczna posługa Kościoła, która prowadzi do świadomej troski o wiarę, powinna także uwrażliwiać na obecność i działanie Ducha Świętego. Współpraca z Jego darami powinna wierzącym przynosić wymierne korzyści duchowe oraz budować wspólnotę Kościoła.

⁴⁴ Moo, *Galatians*, 370-371.

⁴⁵ Por. Doglio, *La lettera di san Paolo ai Galati*, 6-8.

⁴⁶ Por. Matera, *Galatians*, 200-211.

Paweł Apostoł w Ga 5 mówi o przywiązaniu do rzeczy materialnych (cielesnych) lub skupieniu się na tym, co duchowe. Jedynie wyzbycie się grzechu i opowiedzenie się za Chrystusem może poprowadzić człowieka do rozwoju i dojrzałej postawy wiary. Do niej prowadzi chrześcijanina owoc Ducha, czyli cnoty, które rodzą się w człowieku na skutek współpracy z darami Ducha. Miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność oraz opanowanie sprawiają, że człowiek na drodze rozwoju dochodzi do wiary, którą można określić mianem dojrzałej. Te cnoty oraz moralny obowiązek troski o własny rozwój stawiają katechezie trudne zadanie.

Ksiądz Majewski ponad dwadzieścia lat temu trafnie formułował wyzwania stojące przed polską katechezą: „w katechizacji trzeba przechodzić od katechizmu do autentycznej katechezy, od doktryny w stronę osoby, od treści wiary do rozwoju dojrzałości we wierze”⁴⁷. W kontekście dojrzałości wiary poprawna wydaje się taka katecheza, która nie tylko przyczynia się do intelektualnego przyjęcia treści wiary, lecz także dotyka serce i zmienia postępowanie. W ten sposób katecheza prowadzi do życia dynamicznie i dogłębnie ukształtowanego przez wiarę. Współpraca z darami Ducha w rzeczywistości katechezy nasycza obszar między tym, w co się wierzy i tym, co się przeżywa, między orędziem chrześcijańskim i kontekstem kulturowym. Prowadzi do wzrostu owoców świętości (por. *DOK*, 205).

Reasumując całe rozważanie na temat biblijnych owoców Ducha Świętego na drodze do dojrzałej wiary w posłudze katechetycznej, można wyprowadzić trzy podstawowe wnioski. Po pierwsze: to Duch Święty jest dawcą łaski i źródłem dającym wzrost wierze. Po drugie: cnoty, które wymienia św. Paweł w Liście do Galatów jako owoc działającego w człowieku Ducha, należy uznać za cechy dojrzałej wiary. Po trzecie: zadaniem katechezy jest pomoc w odkrywaniu bogactwa darów Ducha Świętego oraz ich urzeczywistnianiu. Podejmując starania, aby przełożyć powyższe teoretyczne wnioski na praktykę posługi, należy pamiętać, że całe to zadanie wpisuje się w proces odkrywania i urzeczywistniania się charyzmatu katechetycznej posługi słowa, charyzmatu, który realizowany jest z natchnienia Ducha Świętego, we wspólnocie Kościoła i prowadzi ludzi do pogłębiania wiary.

Bibliografia

Dokumenty Kościoła

Benedykt XVI, *List apostolski w formie motu proprio „Porta fidei”* (11 października 2011) (= PF).

Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”* (24 listopada 2013) (= EG).

Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”* (16 października 1979) (= CT).

Jan Paweł II, *Encyklika „Fides et ratio”* (14 sierpnia 1998) (= FR).

Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio”* (7 grudnia 1990) (= RM).

⁴⁷ Majewski, *Aktualne wyzwania katechetyczne*, 89.

Katechizm Kościoła Katolickiego (11 października 1992).

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997) (= DOK).

Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* (21 listopada 1964) (= LG).

Sobór Watykański II, *Konstytucja o Objawieniu Bożym „Dei Verbum”* (18 listopada 1965) (= DV).

Literatura

Alberich, E., „Cele katechezy”, *Słownik katechetyczny* (red. J. Gevaert) (Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie 2007) 129.

Bartnicki, R., „Dary Ducha Świętego w świetle tekstów biblijnych”, *Warszawskie Studia Teologiczne* 19 (2006) 171-184.

Blachnicki, F., „Katecheza: Rola Ducha Świętego w życiu chrześcijan”, http://www.oaza.pl/wp-content/uploads/FPwrzesien2015_Rola-Ducha-Świętego-w-życiu-chrześcijanina.pdf [dostęp: 20.06.2019].

Chałas, K., „Wychowanie do pogłębiania wiary – aspekty teleologiczne”, *Roczniki Pedagogiczne* 4/4 (2012) 67-90.

Congar Y., *Wierzę w Ducha Świętego* (Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów 1995) II.

Crosby, M.H., *Fruit of the Spirit* (Maryknoll, NY: Orbis Books 2015).

Dalbesio, A., *Duch Święty w Nowym Testamencie, w Kościele, w życiu chrześcijańskim* (Kraków: WAM 2001).

DeSilva, D.A., *Galatians. A Handbook on the Greek Text* (Waco, TX: Baylor University Press 2014).

Doglio, C., *La lettera di san Paolo ai Galati. Quinto incontro Gal 5,13 – 6,18* (Genova: S. Pietro alla Foce 2008).

Dziuba, A.F., *Dynamika wiary* (Częstochowa: Tygodnik Katolicki „Niedziela” 1997).

Tamez, E., „List do Galatów”, *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, wyd. 2 (red. W.R. Farmer) (Warszawa: Verbinum 2001) 1507-1520.

Gawęł, J., *Jak żyć owocami Ducha Świętego* (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2016).

Goliszek, P., „The Holy Spirit Inspiring All Catechesis”, *Roczniki Teologiczne* 65/11 (2018) 57-73.

Hahn, S., „Grace”, *Catholic Bible Dictionary* (red. S. Hahn) (New York: Doubleday 2009) 229-332.

Hill, B.R., *Key Dimensions of Religious Education* (Winona, MN: Saint Mary's Press 1994).

Jan Chryzostom, *Komentarz do Listu św. Pawła do Galatów* (Kraków: WAM 2008).

Jan Paweł II, „Homilia w czasie Mszy Świętej w Legnicy (2.06.1997)”, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/legnica_02061999.html [dostęp: 10.07.2019].

Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela* (Watykan: LEV 1987).

Jaworski, R., „Człowiek religijny – kryteria dojrzałości. Analiza psychologiczna”, *Fides et ratio. W poszukiwaniu ideału człowieka XXI wieku* (red. I. Mroczkowski – E.A. Wesołowska) (Płock: Novum 2001) 73-100.

Jelonek, T., *Święty Paweł i jego listy* (Kraków: Krakowski Zespół Biblistów 1992).

Keating, T., *Fruits and Gifts of the Spirit* (New York: Lantern Books 2000).

Kern, K., „Owoce Ducha Świętego w Ga 5, 22-23”, *Scriptura Sacra* 16 (2012) 35-46.

Majewski, M., *Aktualne wyzwania katechetyczne* (Kraków: Poligrafia Salezjańska 1997).

Matera, F.J., *Galatians* (Collegeville, MN: Liturgical Press 2007).

TOMASZ KOPICZKO

Moo, D.J., *Galatians* (Grand Rapids, MI: Baker Academic 2013).

Paciorek, A., *Paweł Apostoł – Pisma* (Tarnów: Biblos 1996) II.

Popowski, R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, wyd. 4 (Warszawa: Vocatio 2006) (= Popowski).

Szpet, J., „Wiara jako pierwszorzędny cel katechezy”, *Colloquia Theologica Ottoniana* 1 (2014) 101-117.

Tomasik, P., „Katechetyka Fundamentalna”, *Historia katechezy. I. Katechetyka fundamentalna* (red. J. Stala) (Tarnów: Biblos 2003) 301-326.

Walułik, A., „Wiara i religia w całożyciowym uczeniu się”, *Roczniki Pedagogiczne* 4/4 (2012) 91-105.